

Valtionmaiden luonnonsuojelualueet ja niiden hoito

JORMA KOIVURINNE

YLEISTÄ

Eteläisestä Suomesta on vaikea löytää kuntaa, johon on siunaantunut huomattavia luonnonsuojelualueita enemmän kuin Kauhajoelle. Vain naapuri Isojoki on lähellä samaa luokkaa, mutta sitten onkin taulukossa pitkä väli seuraaviin. Kauhajoella sijaitsee kaksi kaikkien tuntemaa kansallispuistoa, *Lauhanvuori* ja *Kauhaneva - Pohjankangas*. Niistä kummastakin - laajoja kun ovat - osia liikenee myös naapurikuntien puolelle. Muut valtakunnalliset alueet ovat *Iso-Koivannevan*, *Iso-Kaivonevan* ja *Hakonevan-Mustasaarennevan* - tosin vielä lakisääteisesti perustamattomat - soidensuojelualueet. Edellä mainitut edustavat sekä kangasmaiden että soidenkin osalta Kauhajoen luonnon karua, joskin hyvin tyyppillistä osaa. Rehevämmät kasvupaikat on vuosisatojen kuluessa otettu ihmisen hyötykäyttöön ja suojeluun löytyy niistä enää vain pieniä laikkuja. Valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan on sisällytetty Päntäneen kylän *Näsiänmäen lehto*, josta ollaan perustamassa lakisääteisistä lehtojensuojelualuetta.

Aikoinaan lakisääteiset suojelualueet koettiin kaikin puolin, niin rajoiltaan kuin muutenkin, pysyviksi ja muuttumattomiksi. Tänä päivänä eri kansainväliset sopimukset ja Suomen liittyminen Euroopan Unioniin ovat saaneet aikaan sen, että alueita arvioidaan uudelleen. Myöskin muita keinoja luonnonsuojelun edistämiseen on

tullut mm uusien luonnonsuojelu- ja metsälakien myötä. Kansallispuiston alueet tulee silti edelleenkin olla vain valtion maalla.

Jo nimensäkin mukaisesti luonnonsuojelualueiden päätarkoitus on luonnon säilyttäminen koskemattomana ja mahdollisimman monimuotoisena. Ne ovat alueita, joilla luonto hallitsee ja joille ihmisen tulisi mennä vain kohteliaana ja huomaavaisena vieraana. Kansallispuistojen rooliin kuuluu myös toimia yleisinä nähtävyyksinä, opetus-, tutkimus- ja virkistyskohteina ja siksi niihin on rakennettu hoito- ja käyttösuunnitelmien mukaista palveluvarustusta. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa määritellään kunkin puiston kohdalla, miten alueen suojelutavoitteet ja käyttötarpeet sovitetaan yhteen. Yhteistyössä mm. paikallisten kuntien kanssa laadittavat suunnitelmat poikkeavat kaikki paljonkin toinen toisistaan.

LUONNONSUOJELUALUEET

Kauhajoen suojelualueiden luontoa, geologiaa, kasvillisuutta, eläimistöä on ansiokkaasti esitely vuonna 1983 julkaistussa Kauhajoen luonnonkirjassa ja myös vuoden 1991 Kauhajoen vesien kirjassa. Siksi pä seuraavassa pitäydytäänkin kuvaamaan lyhyesti niiden tänä päivänä nähtävissä olevia kehitymis- tai muutoksenäkymiä.

HANNU ISOMÄKI

MUSTAISNEVAN ALLIKKOALUETTA SADEPÄIVÄN VÄRIKYLLÄISYYDESSÄ.

LAUHANVUOREN KANSALLISPUISTO

Puisto laajeni vuonna 1993 alkuperäisestä, vuonna 1982 perustetusta, noin tuhannella hehtaarilla. Tuolloin puistoon liitettiin ns. Pohjois-Lauhan kangasalue, Majaletto ja Nokilammennevan alue sekä näihin liittyviä ostotiloja. Tällä hetkellä puisto on valtion omistuksessa pyöreästi 4000 hehtaaria. Puiston aluetta tultaneen vielä kasvattamaan noin tuhannella hehtaarilla niin, että siihen tulee mukaan valtaosa Lauhan hiekkakivialueen geologisesta kokonaisuudesta. Tällöin Korsukan-kaalta Uuron tielle ulottuvan, kaksitoista kilometriä pitkän ja noin viisi kilometriä leveän, alueen soikiomuoto on suojelun kannalta muutenkin lähes ihanteellinen.

KAUHANEVAN-POHJANKANKAAN KANSALLISPUISTO

Kansallispuistoaluetta on valtion omistuksessa tällä hetkellä vähän vajaa 4000 hehtaaria. Puiston

kokonaisuus Kauhanevan aluetta lukuun ottamatta on vielä muodoltaan melkoisen epämääräinen, mutta tilannetta korjataan koko ajan hankkimalla valtiolle lisää aluetta. Näin varsinkin puiston Karvian puoleisessa osassa. Puistossa suojellaan erityisesti erämaista suo- ja harjuluontoa. Elementit ovat osin samoja kuin Lauhanvuorella ja puistot muodostavatkin hoitomielessä parin. Täydentävät toinen toistaan.

Ainakin toistaiseksi puiston vaikuttavin ja merkittävin osa on Kauhanevan luonnontilainen ja erämainen suoalue. Puiston muiden osien luonnonsuojelullinen tila ja arvo on kuitenkin ajan myötä myös nousemassa erilaisin ennallistamis- ja hoitotoimin.

ISO-KOIHANNEVAN SOIDENSUOJELUALUE

Nummijärven kylätaajaman pohjoispuolella sijaitsevan alueen pinta-ala on noin 1400 hehtaaria ja se on käytännössä kokonaan hankittu valtiolle.

JARI SATOKUNNAS

SUUREN SUON KAUNIS YKSITYISKOHTA:
KIHOKKI LÄHIKUVASSA.

Alue on muodoltaan yhtenäinen ja vaikka se rajoittuukin mm. kaakkoiskulmaltaan turvetuotantoalueeseen, sen suojelellinen merkitys ja arvo on varsinkin eräiden hoitotoimien jälkeen huomattava. Suojelun kannalta kaakkoiskulman allikkoista Lutakkokeidasta samoin kuin Koihnanjärveä ja sen länsipuolista aluetta voidaan pitää erityisen arvokkaana, mutta myös koko erämainen kokonaisuus on vaikuttava.

ISO-KAIVONEVAN SOIDENSUOJELUALUE

Alue sijaitsee Päntänen kylätaajaman eteläpuolella. Se sijaitsee noin 150 metriä merenpinnan ylä-

puolella eli noin 20 metriä alempana kuin Iso-Koihannenva. Nimensä mukaisesti se on erittäin allikkoinen. Kartoilla esiintyvä nimi Yhdeksänjärvenmaa ei myöskään ole tuulesta temmattu. Alue on muodoltaan yhtenäinen ja pinta-alaltaan noin 600 hehtaaria. Alue samoin kuin myös Iso-Koihannenva ovat merkittäviä suo- ja erämaalinuston lisääntymis- ja turva-alueina.

HAKONEVAN-MUSTASAARENNEVAN SOIDENSUOJELUALUE

Alue sijaitsee Kauhajoen kunnan itärajan kulmauksessa, lähellä Karvian ja Jalasjärven rajoja.

Vanhalle valtionmaalle vuonna 1985 perustettua 190 hehtaarin suojelualuetta on tällä hetkellä kasvatettu noin 400 hehtaariin. Tavoitepinta-ala on reilusti yli 700 hehtaaria. Myöskin tämä alue suojelee avointa, erämaista eteläpohjalaista suoluontoa.

NÄSIÄNMÄKI

Päntäneen Korpikylässä sijaitseva alue kuuluu vuonna 1998 vahvistettuun valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan. Sen ohjelmapinta-ala on noin kymmenen hehtaaria ja suuri osa siitä on jo hankittu valtiolle. Alueeseen kuuluu kangasmaan ohella myös lehtokorpea, jota on aikoinaan osin ojitettu. Ojituksen ja tapahtuneesta kuusentumisesta huolimatta alueen kasvillisuus on edelleen monipuolinen ja sitä pidetään ainakin eräiden arvioiden mukaan Kauhajoen arvokkaimpana lehtona.

YLEISTÄ SUOJELUALUEIDEN HOIDOSTA

Lähes kaikkia valtion - meidän kaikkien suomalaisten - omistamia luonnonsuojelualueita hoitaa ympäristöministeriön lukuun Metsähallituksen luonnonsuojelutoiminto. Sen paikallisorganisaatio Kauhajoenkin alueiden osalta on Länsi-Suomen luontopalvelut. Luonnonsuojelualueiden hoitoon kuuluu vaihtelevasti eri toimia alueen tyypistä, tilanteesta ja tavoitteista riippuen. Usein riittää, että alueiden annetaan vain olla omillaan ja harrastetaan korkeintaan luonnon seurantaa ja ehkä valvontaa. Näin on usein tilanne esimerkiksi luonnontilaisilla soilla. Monilla alueilla on kuitenkin tarpeen tehdä erilaisia hoitotoimia, joiden tavoitteena on aina luonnon monimuotoisuuden suojeleminen, aiempien ihmistoimien vaikutusten korjaus tai välttämättömän käytön aiheuttamien haittojen minimointi.

KULUN OHJAUS JA PALVELUVARUSTUS

Lauhanvuori ja jossain määrin myös Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuisto ovat suosittuja

yleisön käyntikohteita ja tämä ns. kävijäpaine kohdistuu vielä tiettyihin suppeisiin puiston osiin. Tällaisiin paikkoihin onkin rakennettu polkuja ja paikkoja, joissa levähtää, istua nuotiolla tai vaikka yöpyä teltassa. Palveluvarustukseen kuuluvat myös viitat ja opasteissa tietoa alueen luonnosta.

Hyväkuntoisten ja huollettujen rakenteiden tarkoitus on oikeastaan kanavoida kulkua niin, että luonto mahdollisimman paljon säästyy koskemattomana. Eräs tätä tavoitetta erinomaisesti palveleva rakenne on mm. luontotorni varustuksineen. Toisaalta palveluvarustuksen tarkoitus on tietenkin helpottaa alueisiin ja luontoon tutustumista ja luontoelämysten kokemista ja näin hankkia luonnonsuojelulle uusia ystäviä.

Vaikka Lauhanvuoren ja Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuistoja tulevaisuudessa laajennetaankin, voidaan niiden katsoa olevan sisäiseltä palveluvarustukseltaan jokseenkin valmiita. Jatkossa kävijöitä palvelevaa varustusta onkin tarkoitus kehittää ja lisätä puistojen ulkopuolella, olemassa olevan asutuksen tuntumassa. Periaatteen mukaisesti Muurahaisen kylälle, entisen koulun tiloihin, on rakennettu toiminta- ja opastuskeskus palvelemaan Lauhanvuoren kävijöitä ja toimimaan kummankin kansallispuiston opastuskeskuksena. Vastaavan tyyppinen Muurahaista täydentävä palveluvarustus rakennetaan myös puiston Isojoen puolelle.

OJITETTujen SOIDEN ENNALLISTAMINEN

Kauhajoen luonnonsuojelualueilla ihmisen käden jälki näkyy monin paikoin. Jos aikaa otetaan riittävästi, niin luonto nämä merkit yleensä peittää. Ei kuitenkaan välttämättä aina. Monissa tapauksissa esimerkiksi ojituksen ja yleensä maaperään ja vesiin kohdistuneiden toimenpiteiden voidaan katsoa olevan vaikutuksiltaan pysyviä. Ojitettujen soiden ennallistaminen on kuitenkin suhteellisen helposti toteutettava kertatoimenpide, jonka jälkeen suoekosysteemi ja maisema jää kehittymään itseksensä. Mikäli ojituksen ja mahdollisesti lannoituksen seurauk-

JUSSI KLEEMOLA

MÄNTYPISTIÄINEN ON TUHOELÄIN TALOUSHÄSSÄ, MUTTA NORMAALI LUONTOON KUULUVA LAJI KANSALLISPUISTOSSA, NIINPÄ TORJUNTA EI LUONNONSUOJELUALUEELLA TEHTY. PIONEERIPUUT OVAT NYT VALTAAMASSA KUOLLUTTA MÄNNIKKÖÄ JA PUISTON MONIMUOTOISUUS TULEE SAAMAAN HIEON LISÄN.

senä on kasvanut puuta, niin ennallistamisessa myös tämä sato tulee samalla korjatuksi.

Eniten soiden ennallistamista on tähän mennessä tehty Iso-Kaivonevalla ja Iso-Koihnannevilla. Kyse on yhteensä usean sadan hehtaarin tehoalasta kattaen käytännössä koko alueet. Samassa yhteydessä myös Kaivolammin ja Koihnanjärven vesipinnat ovat palautuneet lähelle luonnontilaa.

Lauhanvuoren kansallispuistossa soiden ennallistamista on tehty toistaiseksi noin 50 hehtaaria Majaleton pohjoisosissa. Puiston laajetessa

ennallistamista on tulossa jonkin verran lisää, mutta kaikkiaan tarve on suhteellisen pieni.

Kauhanevan Punttukeitaan halkaisevat kaksi laskuojaa on myös padottu noin neljän kilometrin matkalta. Paikoitellen työtä on vaikeuttanut veden karkaaminen ojien pohjista aikanaan paljastuneiden hiekkadyynien kautta.

Hakonevan-Mustasaarennevan alueella ennallistamista on tehty noin 100 hehtaarin alueella. Työ on tapahtunut Euroopan unionin Life-rahoituksella. Tarvetta työn jatkamiseen tulee, kun alueeseen liitetään uusia osia.

VESISTÖJEN ENNALLISTAMINEN

Ojikkoja ennallistettaessa hoituvat tavallisesti myös kohteiden vesialueet. Vesien ennallistaminen tarkoittaa suojelualueilla vain niiden vesipinnan nostoa tasolle, jolta se on aikoinaan laskettu. Toimenpiteellä parannetaan usein maisemaa ja virkistyskäyttömahdollisuuksia, mutta tarkoitus on tietenkin ennen muuta kohentaa vesien alkuperäisen eliölajiston elinmahdollisuuksia. Edellä mainittiin jo Kaivolampi ja Koihanjärvi. Merkittävä on ollut myös Lauhanvuoren Spitaalijärven ja Kangaslammin vesipintojen palauttaminen. Näin myös mm. mustakurkku-uikku on palanut puiston lajistoon ja kävijöiden ihailtavaksi.

KANGASMETSIIEN LUONNONTILAN PALAUTTAMINEN

Kauhajoen luonnonsuojelualueisiin kuuluu ja ainakin niiden laajetessa tulee kuulumaan talouskäytössä olleita viljelymetsiä, joiden puusto ja rakenne poikkeavat kovasti luonnontilaisesta. Kun metsää ei enää käsitellä, niin luonnontila alkaa palautua itsekseen. Kehitystä voidaan myös nopeuttaa esimerkiksi kulonjäljittelyllä. Kulosuunnitelmia ei vielä ole tehty, mutta niitä ja vastaavia toimia tultaneen lähivuosina, ainakin pienessä määrin, ottamaan ohjelmiin. Näin alueille saatisiin niiltä puuttuvaa lahopuuta ja palanutta puuta sekä tulevaisuudessa myös nykyistä enemmän lehtipuustoja.

MUUT HOITOTOIMET

Yleinen periaate on, että luonnon kehityskulkuihin ei suojelualueilla puututa. Ei ainakaan silloin, kun lähtötilanne on luonnontilainen. Mittava esimerkki tästä on 1990-luvun alun pilkkumäntypistiäisen esiintyminen, jota tuolloin kutsuttiin myös tuhoksi. Mm. Lauhanvuoren laaja ja karu männikköalue on luonnostaan sopiva pistiäisen silloin tällöin tapahtuville joukkoesiintymisille. Nämä ovat osa alueiden luontoa eikä pistiäisten kimppuun käytykään, vaikka jopa sen suuntaisia

paineita esiintyi. Ympäröivällä alueella suoritettiin mäntypistiäisen mittava kemiallinen lentotorjunta.

Ilmiön aikana mäntypistiäisiä oli mäntyjen kimpussa lähes koko puiston alueella. Luonnon oma säätely toimi kuitenkin niin, että lopullinen ”tuho” puistossa jäi noin 200 hehtaariin. Tältä Lauhanvuoren kaakkoisliepeen yhtenäiseltä alueelta lähes kaikki männyt kuolivat, mutta alueen muutamat isot koivut ja kuuset tietenkin säästyivät. Vapautunutta kasvutilaa valloittaa nyt erityisesti pioneeripuuta koivu ja puiston luonnon monimuotoisuus saa näin hienon lisän. Muualla puistoa pistiäisen jäljet jäivät lopulta varsin vähäisiksi.

Edellä hoito oli sitä, että luonnon annetaan toimia omin ehdoin. Samantyyppinen asia on suojelualueiden tai niiden osien säilyttäminen erämaisina ja vaille kävijöiden ohjaamista. Jossain tapauksessa käytetään jopa liikkumisen rajoittamista. Muun muassa pääosaa Kauhanevasta pidetään rauhallisena ja häiriöttömänä ja pyritään näin varaamaan muuttohaukalle ja kotkalle palaamis- tai kotiutumismahdollisuus. Kotkalle voidaan myös tehdä tekopesiä, kun luonnosta ei tällä hetkellä muuten löydy kelvollisia, riittävän vankkaoksaisia pesäpuuta.

Pienialaisia hoitotoimia ovat myös entisten sorakuoppien kevyt maisemointi, Lauhanvuoren laen entisten perunapellojen hoito ja maaston kuluminen ehkäisy tai kuluneiden alueiden maisemointi.

Lehtoja ja perinnemaisemia ei Kauhajoen luonnonsuojelualueilla juuri ole. Näsiänmäen hienoa lehtokasvillisuutta uhkaa kuitenkin kuu-
settuminen ja siksi valtiolle hankitulla osalla on suoritettu kuusten poistoa vuonna 1996. Samalla aloitettiin myös alueet ojien patoaminen. Tehdyt toimenpiteet ovat lieviä ja niitä onkin tarkoitus lyhyin väliajoin jatkaa.